

Prostor a hloubka obrazu

- 1. Jak se vyvíjí zobrazování prostoru a hloubky v dětském obrazu**
- 2. Souvislost rozvoje myšlenkových operací strukturujících uspořádání prostorové následnosti a citu pro vzdálenost a hloubku se vznikem iluzivního zobrazení prostoru (perspektivy) v obrazu**

Proč malé děti rády kreslí na zed', tabuli, zem či podlahu?

Prostor

- nejvýznamnější proměnou dokládající vývojové změny a posuny je zobrazování prostoru a vytváření kompozice

- dítě zpočátku nesnaží naturalisticky ztvárnit skutečnost, skládá obraz z jednotlivých prvků, zástupných symbolů, znaku, rytmických záznamů aj., **objekty se mohou vznášet v prostoru nebo se, na první pohled, i chaoticky překrývat** (kreslí i mimo plochu papíru, otáčí papír, přemísťuje se, vznikající prvky záměrně ignoruje, kreslí přes sebe apod.)

Formát nemusí mít obdélníkový tvar (**vlastně ho nemusí mít nikdy**). Dítě si dokáže svůj formát podkladu vybrat, nemá problém zaplnit jakkoliv velkou a jakkoliv tvarovanou plochu, právě naopak.

Vešší výběr materiálu, velký formát – to vše dítě motivuje a je pro něj výzvou, které se malé dítě, na rozdíl od některých dospělých, nebojí.

Princip vývojového gradientu

- rozvíjí ovládání jednotlivých tělesných částí po tzv. proximodistální ose – začíná se celkovými pohyby v ramenních kloubech a postupně přes pohyb v loktu až k zápěstím a k jednotlivým prstům.“
- děti rády kreslí na zeď, na tabuli nebo na zem, neboť tato plocha umožňuje rozmach celé paže
- malé formáty papíru (A5, A4) jsou pro děti v mateřské škole nevhodné, neboť neumožňují postupné ovládání pohybů od ramene po zápěstí a nejsou v souladu s vnímáním prostoru v tomto věku.

<https://www.dum-umeni.cz/ix/t8847>

<https://www.dum-umeni.cz/ix/t8847>

Dům pánů z Kunštát - výstava - Libor Veselý

Dominikánská 9

7.října:

10.30 - 11.30

12.30 - 13.30

14.30 - 15.30

16.30 - 17.30

Nedostatečný a stereotypní **formát**
je jednou z významných faktorů
ovlivňující **negativně** rozvoj
tvořivosti

Nedostatečný formát - Proč nepoužívat stále jen formát A4

- formát A4 užitý pro malbu temperou **neumožňuje uplatnit prostředky malby**: práci se skvrnou, míchání barev, ověřování vztahu barevných ploch, práci s proporčním kontrastem, komponování plochy, práce ve více plánech, odlišení tzv. „figury“ a „pozadí“. - neposkytuje prostor pro hledání, uvažování o materiálu.
- nebere v úvahu **motorické dispozice dítěte** (plochý štětec vyžaduje prostor pro manipulaci) a potlačuje příležitost k samostatnému rozhodování o velké ploše papíru. **Práce na velkém formátu přináší možnost pracovat s prostředky, které přesahují běžnou zkušenost dítěte.**
- malý formát je limitující i při realizaci s kresebnými prostředky. Nedovolí dítěti vyprávět „příběh“ a **nutí jej redukovat výpověď na čitelné „znaky“, obzvláště v předškolním věku, kdy dítě spíše než se zápěstím pracuje tělem a pohybem vycházejícím z ramenního kloubu.**

„Na příkladu, jak dítě zobrazuje prostor, se znovu velmi zřetelně ukazuje, že jeho kreslení je hledáním, vynalézáním a vlastně svého druhu myšlením.“ (Uždil, 1980, s. 43).

Proč každé dítě začne kreslit či tvořit?

Kdy začínají děti kreslit?

„Mezi druhým a pátým rokem se vyvíjí základní symbolizace, během níž se dítě učí chápat a tvořit jazykové útvary (věty a příběhy), dvojrozměrné symbolické formy (obrázky), trojrozměrné symbolické formy (modelované nebo postavené z kostek), pohybová znázornění (tanec), hudbu (písničky) a dramatické útvary (napodobivé hry) a seznamuje se s některými oblastmi matematického a logického vyjadřování včetně základních početních operací a jednoduchých příčinných vztahů“

(Gardner 1999, s. 319)

Teorie kognitivního vývoje J. Piageta

- Senzomotorické stádium (0-18 m)
 - Semiotická funkce(18-24 m)
- „symbolická funkce“* = spočívá ve schopnosti představovat si něco prostřednictvím něčeho jiného, co „označuje“ a co slouží jen této představě.
- řeč, obrazná představa, symbolické gesto, oddálená nápodoba, symbolická hra a kresba.

Doporučená literatura:

Psychologie dítěte

[Bärbel Inhelderová, Jean Piaget](#)

Nakladatel: [Portál](#) 2007

Co je typické pro tzv. Výtvarné období čmáranic (2-4 roky)?

1. Předoperační stádium – symbolické předpojmové myšlení; Stádium čmáranic (období 2-4 let)

- **atraktivní činností** - sama činnost dítě uspokojuje více než její výsledek.
- **motorická hra**, která využívá svalů rukou rozvíjejících se po *proximodistální ose*, tedy od pohybů velkých svalových kloubů – ramenního, loketního až po krouživé pohyby zápěstí.
- proces činnosti je zcela nadřazen obsahové stránce
- **prostor papíru dítě neomezuje**

- zpočátku nejsou zobrazovány **žádné konkrétní předměty**.
- od neuspořádaných skvrn a linií k tvorbě prvních objektů, které dítě pojmenovává souvisí s dalším rozvojem poznávacích funkcí
- také schopnost dítěte kroužit zápěstím a vytvořit tak menší prvky má podíl na tvorbě tvarů.

- **velkým mezníkem je snaha dítěte pojmenovat nějaký náhodně vzniklý útvar**. Pak je kresebná aktivita využita jako prostředek k zobrazení něčeho, především toho, co je pro dítě atraktivní.

- v tomto věku dítě často **mění názvy svých výtvorů**.

Jaký je typický výtvarné projev předškoláka? Z hlediska zobrazování prostoru v ploše, zacházení s barvami a zobrazování postav a jiných objektů?

3. Schematické období (5-7-9 let) – dosažení formálního konceptu
Stádium konkrétních operací

- Dítě maluje to, **co o předmětu ví** a to co je pro něj důležité
- Myšlenkový koncept dítěte je tak víc než viděná skutečnost - „**rentgenové obrázky**“
- V obrázku se může objevovat táž postava v několika časových fázích, neboť čas s prostorem splývá.
- Výtvarné vyprávění se odehrává mezi dvěmi hranicemi – horní a dolní hranou papíru, které tvoří nebe a zemi.

„Na příkladu, jak dítě zobrazuje prostor, se znovu velmi zřetelně ukazuje, že jeho kreslení je hledáním, vynalézáním a vlastně svého druhu myšlením.“ (Uždil, 1980, s. 43).

Prostorové vnímání a jeho zobrazování (4-5-6 let)

- objekty - z povědomím toho, co je nahore a co je dole (např. končetiny hlavonožců začínají směřovat dolů k zemi).
- „**přistanou**“ na **spodní hraně** papíru nebo na zelené lince představující zemi
- modré nebe **nebe a země** vytvoří solidní základnu pro scénu obrazu, která se stane výchozím bodem pro začátek výstavby prostoru.
- vytváření iluze prostoru souvisí s potřebou dítěte zobrazováním postupně upřesňovat pozorovanou realitu.
- od nahodilého rozmístění objektů v prostoru přes řazení předmětů a postav na spodní linii přechází dítě (stále intuitivně) do fáze výstavby prostoru pomocí pásů, **tzv. pásové perspektivy**.
- subjektivně figury mohou být na obrázku **zduřazněny, detailněji propracovány, zvětšeny**
- typickým prostorovým vyjádřením předškolního věku je také směřování svislého a vodorovného zobrazení, kterému se říká „**sklápení** (do puřdorysu)“

Prostor - vývoj od 6 let cca

- figury a objekty se „vychýlí“ mírně nad spodní hranu obrazu - posun k postupnému ztvárnění do dále ubíhajícího prostoru.
- linie země a horní čára nebe se postupně stahují dolů k sobě „jako rolety“, až se protnou a vytvoří společný horizont
- záznam horizontu jako trojrozměrné iluze v dvojrozměrném obrazu je velkým mezníkem v DVP (vzniká náhodně v předškolním věku nebo často na popud dospělého, který pobídne dítě, aby tímto způsobem zaplnilo okolní prostor)
- HORIZONT - jeho záměrné zobrazení je však úzce spjato s **rozvojem myšlenkových operací strukturujících uspořádání prostorové následnosti a citu pro perspektivu**, které se rozvíjejí v počátcích školní docházky. Přibližně na konci předškolního věku a v mladším školním věku totiž začíná dítě více uplatňovat vizuální vzpomínky a začíná prostor tvořit pomocí několika obrazových plánů. Dochází k prvnímu překrývání tvarů, kdy předměty vpředu zastíní předměty umístěné více vzadu.

Tvoření prostoru

Vytváření prostoru na obrázku prochází několika fázemi, které souvisí s konfrontací pozorované reality a s potřebou dítěte upřesnit zobrazovanou situaci.

Řazení předmětů a postav na dolní linii

Pásová perspektiva - ztvárnění prostoru výstavbou pásů, kdy tvoří vzdálenost některých věcí, tím, že je vyzvedne do pásu nad základní zobrazení.

Způsob prostorového vyjádření způsobem míchání svislého a vodorovného zobrazení se nazývá „sklápění“, neboť dítě obtížně rozeznává, co je horizontální a co vertikální

- ⑩ → Zobrazení vedle sebe bez překrývání** - Překrývání tvarů je znakem vyspělého předškolního malíře.
- Co je to pásová perspektiva a sklápění do půdorysu?

⑩ → **Sklápění** - V kresbě je to, co se plně uplatní v půdorysném pohledu sklopeno do půdorysu a je viděno v plném nadhledu, zatímco věci, které stojí kolmo k základně, jsou sklopeny do půdorysu podél nebo kolmo k ose nějaké dominanty (např. stromy sklopené kolmo k silnici). Mohou být též seřazeny okolo středu (rákosí okolo rybníka). Sklápění je ve skutečnosti plošné uspořádání prostoru a je přesnou analogií plošného uspořádání objemu.

Co je to obrácená perspektiva?

⑩ → **Obrácená perspektiva** - Dítě kreslí objekty podle toho, jaký pro něj mají význam

- Objekty znázorněné blíže spodnímu okraji jsou menší než ty, které se nacházejí ve středu obrazu. Důvodem může být identifikace s některou z osob v kresbě uvnitř obrazu.

Proč se spontánní výtvarný projev dětí využívá k diagnostice či v terapii?

Co všechno nám může dětská kresba prozradit?

- někdy se motorika a psychika nevyvíjí rovnoměrně, grafický projev neadekvátní intelektuálním schopnostem může ukazovat na problém v motorice, např. opoždění motorického vývoje, výtvarný projev tělesně postižených (např. po obrně apod.)
- kresbu nutno brát pouze jako doplňkovou metodu ve zkoumání inteligence
- kolísání kvality výkonu je běžný jev. nelze diagnostikovat podle jednoho výtvoru, je nutné pozorovat DVP v delším procesu a všimnout si odchylek
- osobnost nelze posuzovat pouze na základě jedné psychologické metody např. jen podle kresby či malby. Ta je jen jednou z metod, kterou má psycholog pro poznání dítěte k dispozici. Může tak doplnit ostatní psychologické metody a testy
- vztahy s okolím, v rodině, ve škole, komunikativnost x uzavřenost; sociální situace rodiny ve společnosti
- kresba dítěte může odhalit i týrání, sexuální zneužívání, depresivní sklony, neurózy, zpomalení vývoje, mozkové dysfunkce a vážné psychické onemocnění nebo postižení

Postup při interpretaci spontánního dětského výtvarného projevu

Dětský výtvarný projev obsahuje četné znakové geometrické, lineární, prostorové a barvové komponenty, které mohou být vykládány jako symboly a lze na ně nahlížet a vykládat je v tomto kontextu.

S těmito symboly dítě tvořivě zachází a naplňuje je tak individuálním obsahem, přičemž tyto spolu s dalšími neopomenutelnými prvky tvoří autentickou výpověď o světě dítěte.

- Odchylka od zdravého vývoje dětského grafického projevu nastává tehdy, když dítě setrvává delší dobu na jednom stupni a dále se vůbec v zobrazování figur, věcí a prostředí neposunuje. V tomto smyslu je vyspělost a zralost dětského výtvarného projevu určitým ukazatelem psychických poruch dítěte, a proto bývá dětská kresba používána jako diagnostický prostředek (vždy doplňující a vždy spíše prostředkem k rozhovoru či terapeutické práci).

Co je to vlastně spontánní dětský výtvarný projev?

Spontánní dětský výtvarný projev (DVP)

- specifický a subjektivní typ výtvarného vyjadřování v určitém věku dítěte
- Každé dítě kreslí, maluje, vytváří **bez ohledu na umělecké schopnosti a estetické cítění dítěte či zázemí v rodině**
- nedílnou součástí vývoje dítěte, souvisí se vznikem osobnosti, představuje přirozený projev dítěte, projev potřeby seberealizace, způsob osvojování světa

Jak by měl být dětský výtvarný projev hodnocen, co si o něm myslet?

- DVP by neměl být z pozice dospělého hodnocen podle toho, jaké dosahuje estetické kvality, nebo dokonce podle toho, jak se výtvar podobá viděné realitě.
- měl by být vnímán jako vyprávění o vnitřním světě dítěte, který se skrze výtvarný projev propojuje se světem vnějším.

- Dítě není odkázáno na vnější vzory, tvoří převážně samo ze sebe na základě synestetických zkušeností...
- **Není nikdy** třeba korigovat pro dospělé nesprávné zobrazování ani nabízet vlastní řešení.

K čemu nám slouží jeho znalost?

- **Jednotlivé fáze vývoje
dětského výtvarného
projevu - specifika
didaktických přístupů**

Závazný je především požadavek, aby nabídka všech aktivit, tedy i výtvarných, byla „maximálně přizpůsobena vývojovým fyziologickým, kognitivním, sociálním a emocionálním potřebám dětí této věkové skupiny“ (RVP PV, 2018, s. 7) – měla by proto být vystavěna na znalostech specifik dětského výtvarného projevu a respektování jeho jedinečnosti u konkrétního dítěte.

I když ve vývoji výtvarného projevu různých dětí můžeme vysledovat určité společné znaky, spontánní výtvarný projev každého jedince je odlišný a úzce souvisí s jeho psychickým vývojem (Piaget, 2013).

Děti jsou přirozeně kreativní, autentické a zvědavé

- dokáží si přirozeně poradit, vymyslet, vyřešit, zcela nově pojmout, najít nový pohled.... vlastní řešení
- navazovat na jejich spontánní aktivity, na jejich spontánní tvořivé aktivity - rozšiřovat je
- děti disponují vlastní vůlí a iniciativou

„... malé děti ve výtvarné výchově nelze vyučovat v tom smyslu, že bychom je přímo poučovali, vedli k výtvarné disciplinovanosti či pozměňovali jejich projevy. Kresbu, malbu či prostorovou nebo i akční činnost lze u dětí předškolního věku pouze iniciovat: lze otevírat brány dětské fantazii a můžeme se také pokoušet vcítit se do dětského světa nebo se aspoň na chvíli stát jeho součástí.“ Hana Babyradová

http://kvv.upol.cz/images/upload/files/V%C3%9DTVAR_small.pdf

„Někteří rodiče a učitelé v domnění, že je třeba dítě naučit kreslit opravují dle jejich přesvědčení nemotorně vyvedené nedokonalé tvary a nabízejí mu vlastní schémata kresby domu, postavy, krajiny a předmětů, která jsou odvozena z proporčních pravidel renesančního kánonu zobrazování ...“

“Zkušenosti a znalosti výtvarného jazyka dospělého nesmí dítě svazovat a omezovat nebo dokonce deformovat v tom smyslu, že bychom dítěti dávali určité šablony, nebo že bychom mu nabízeli hotová technická či obsahová klišé. “

H.Babyradová-Stehlíková

1. 1,5 - 4 roky Stádium čmáranic
2. 3 - 4 -7 Stádium hlavonožce
3. 6 - 7- 9 Formální koncept – první obrazy,
Dítě kreslí to co ví
4. 8 – 9 - 12 Kresebný realismus / Gang
age,
Dítě kreslí to, co vidí
5. 11 - 12 - 14 Pseudonaturalismus – věk
zdůvodňování.....obkreslování vzorů
6. 14 - 17 Umění adolescentů – konec
spontánního DVP

J.Piaget (až1980)	V.Lowenfeld (1960)	G.H.Luquet
Stádium předoperační 2-7 let	Stádium čmáranic, 2-4 Preschematické 4-7	Nahodilý realismus 1-4 Nepochopený realismus 4-8
Stadium konkrétních operací 7-12	Schematické7-9 Kresebný realismus 9-12	Intelektuální realismus 8-13
Stadium formálních operací 12-více	Pseudo-naturalistické 12-14 14-17 Umění adolescentů	Zrakový realismus 13-18